

Marianna Dębniowska • Jarosław Skorwider-Namiołko

POZIOM ROZWOJU TURYSTYKI NA OBSZARACH PRZYRODNICZO CENNYCH POWIATÓW WARMII, MAZUR I PODLASIA

Marianna Dębniowska, prof. dr hab. – Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku
Jarosław Skorwider-Namiołko, dr – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

adres korespondencyjny:
Wydział Nauk Ekonomicznych
ul. M. Oczapowskiego 4, 10-710 Olsztyn
e-mail: skorwider@uwm.edu.pl

LEVEL OF TOURISM DEVELOPMENT IN VALUABLE ENVIRONMENTAL AREAS LOCATED IN DISTRICTS OF WARMIA, MAZURY AND PODLASIE REGIONS

SUMMARY: Valuable environmental areas are an important element of economic environment. They can be used to conduct tourism activities. In the years 2004-2014 a development of the tourist function was observed in analyzed provinces. Warmia and Mazury regions were characterized by a higher level of tourism development value and its territory had more valuable environmental areas than in districts of Podlasie region.

Development of tourism in the areas with lower preciousness was observed, so the studies do not support the hypothesis stated in the first place. This was due to the existence of other tourist assets of cultural and historical values, that contributed in building the competitiveness of these regions. One can conclude that the financial support to the growth of tourism were not aimed at supporting valuable environmental areas, but to the improvement of the tourist function of large tourist destinations, and to development of tourism in backward tourist areas, which should be regarded as a negative phenomenon.

KEYWORDS: tourism, development, valuable environmental areas

Wstęp

Uwarunkowania środowiskowe sprawiają, że niektóre obszary posiadają cenne walory dla całego społeczeństwa, ale te determinanty mogą być barierą również w rozwoju lokalnym. Obszary województw warmińsko-mazurskiego i podlaskiego, jako część Zielonych Płuc Polski, posiadają specyficzne walory środowiskowe i kulturowe, które predestynują je do pełnienia funkcji turystycznej. Turystyka jest taką formą działalności gospodarczej, która może być prowadzona także na obszarach przyrodniczo cennych. Ten rodzaj przedsiębiorczości wymaga uwzględnienia zasad zrównoważonego rozwoju, gdyż zasada zachowania walorów środowiskowych dla przyszłych pokoleń musi mieć pierwszeństwo przed korzyściami ekonomicznymi. Dopyływ środków finansowych z Unii Europejskiej był dodatkową szansą na rozwój działalności turystycznej na tych terenach, aczkolwiek nie w każdym rejonie ten potencjał jest wykorzystywany.

Celem przeprowadzonych badań było określenie poziomu rozwoju turystyki na obszarach przyrodniczo cennych Warmii, Mazur i Podlasia w ujęciu powiatowym oraz wskazanie, który z tych regionów w większym stopniu zagospodarował turystycznie te obszary. Powiatowy szczebel analiz wybrano z uwagi na dużą mobilność turystów i specyfikę analizowanego terenu, na którym korzystanie przez turystów z obszarów przyrodniczo cennych ma charakter sieciowy, z punktem centralnym w miejscu ich pobytu. W badaniach weryfikowano hipotezę wskazującą, że turystyka na obszarach przyrodniczo cennych Warmii, Mazur i Podlasia rozwijała się szybciej niż na pozostałych terenach z uwagi na specyficzne uwarunkowania ekonomiczne i społeczno-środowiskowe.

Identyfikacji obszarów przyrodniczo cennych oraz pomiaru poziomu rozwoju turystyki dokonano z wykorzystaniem narzędzi analizy taksonomicznej – w tym przypadku zastosowano miarę syntetyczną A. Zeliaśa i A. Maliny¹. Przeprowadzono normalizację zmiennych diagnostycznych w odniesieniu do ich wartości maksymalnych, a następnie ustalono średni poziom znormalizowanych zmiennych diagnostycznych. Badania przeprowadzono w trzech okresach: 2004 rok (udostępnienie środków z budżetu Unii Europejskiej), 2009 rok (rok po kryzysie finansowym) i 2014 rok (z uwagi na dostępność danych). W analizach wykorzystano dane pozyskane z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Obszary przyrodniczo cenne jako miejsce prowadzenia działalności turystycznej

Wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju kraju powoduje, że priorytetem jest stosowanie zasad ekorozwoju i uwzględnianie wymogów środowiska

¹ A. Zeliaś, A. Malina, *O budowie taksonomicznej miary jakości życia. Syntetyczna miara rozwoju jest narzędziem statystycznej analizy porównawczej*, „Taksonomia” 1997 z. 4.

w działalności planistycznej². Turystyka jest jednym z ważniejszych kierunków ekorozwoju. Zarówno ona, jak i rekreacja i lecznictwo są szansą obszarów przyrodniczo cennych na gospodarcze wykorzystanie w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Turystyka jest też ważnym elementem strategii władz lokalnych³, w którym upatruje się szansy na podniesienie jakości życia mieszkańców. Ekoturystyka jest postrzegana jako podróżowanie przyjazne środowisku, które jest realizowane przez osoby o znacznej wrażliwości przyrodniczej i ma na celu zachowanie harmonii ekosystemów i lokalnej społeczności⁴. Z drugiej strony ma ona dostarczać środków finansowych zarówno indywidualnym jednostkom gospodarującym na tym terenie, jak i środków niezbędnych całej społeczności do dalszego prawidłowego wykorzystania i ochrony tych terenów. A. Zielińska⁵ podkreśla pozytywny wpływ obszarów przyrodniczo cennych na rozwój turystyki wiejskiej i agroturystyki, gdyż pobudza to rozwój obszarów zapóźnionych lub peryferyjnych. Niektóre badania⁶ pokazują jednak przeciętną atrakcyjność obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego dla turystów, mimo wysokiej oceny czystości powietrza i estetyki krajobrazu. Walory te były bardziej doceniane przez turystów spoza województwa, co należy uznać za zjawisko naturalne - mieszkając na co dzień na danym obszarze nie dostrzegamy jego wszystkich pozytywnych stron. Ankietowani wskazywali jednak na istnienie luki w turystycznym zagospodarowaniu regionu.

Do identyfikacji obszarów przyrodniczo cennych wykorzystuje się zarówno kryteria środowiskowe, jak i ekonomiczne. Według B. Dobrzańskiej obszary przyrodniczo cenne to „obszary, których różnorodność biologiczna stanowi, lub może stanowić (przy doborze właściwych kierunków i metod) dominujący, istotny czynnik działalności gospodarczej lub w istotny sposób ogranicza formy gospodarowania sprzeczne z podstawowym celem istnienia obszarów przyrodniczo cennych, czyli zachowaniem różnorodności biologicznej”⁷. Priorytetem będą zatem obszary (a nie obiekty czy gatunki) prawnie chronione, gdyż one zapewniają odpowiednią bioróżnorodność lub też są istotnym czynnikiem wpływającym na ograniczenie swobody prowadzenia działalności gospodarczej. W literaturze zwraca się także uwagę na szczególną rolę korytarzy wodnych,

² I. Wielewska, *Aktywizacja społeczno-gospodarcza obszarów przyrodniczo cennych dla potrzeb ich zrównoważonego rozwoju*, „Studia i Materiały Polskiego Stowarzyszenia Zarządzania Wiedzą” 2011 nr 44, s. 104.

³ J. Skorwider, *Turystyka na obszarach przyrodniczo cennych jak przedmiot zainteresowania samorządów Warmii i Mazur*, w: M. Jalinik (red.), *Turystyka na obszarach przyrodniczo cennych*, Białystok 2010, s. 670-672.

⁴ A. Machnik, *Wybrane modele ekoturystyki na obszarach przyrodniczo cennych w Polsce*, „Geoturystyka” 2010 nr 2(21), s. 19-20.

⁵ A. Zielińska, *Konkurencyjność obszarów przyrodniczo cennych*, w: T. Bernat (red.), *Przedsiębiorstwo i państwo – wybrane problemy konkurencyjności*, Szczecin 2007, s. 168.

⁶ M. Borkowska-Niszczota, *Ocena potencjału turystycznego obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego*, „Economics and Management” 2014 nr 1, s. 313.

⁷ B. Dobrzańska, *Planowanie strategiczne zrównoważonego rozwoju na obszarach przyrodniczo cennych*, Białystok 2007, s. 57-58.

które stanowią „podstawę więzi przyrodniczej regionu”⁸. Same obszary przyrodniczo cenne mogą być identyfikowane zarówno na terenach wiejskich, jak i w miastach, w ramach istniejącej tam przestrzeni publicznej⁹. Powstaje zatem konieczność uwzględniania ich specyfiki w planowaniu przestrzennym¹⁰, szczególnie w odniesieniu do terenów, które nie są prawnie chronione.

Obszary chronione zaliczyć można do tych walorów regionu, które w istotny sposób wpływają na kierunki jego rozwoju społeczno-gospodarczego i stanowią coraz częściej cel wyjazdów turystycznych. Dla obszarów chronionych nadrzędną funkcją jest ochrona zasobów, tworów i składników przyrody w miejscu ich występowania. Według ustawy o ochronie przyrody wyróżnia się formy ochrony obszarowej, które obejmują: tradycyjne formy ochrony: parki narodowe i rezerваты przyrody, dalej krajobrazowe formy ochrony takie jak: parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu, oraz europejskie formy ochrony: Natura 2000. Obszary chronione są elementem przyciągającym rozwój działalności turystycznej, szczególnie w okresie gdy preferowany jest zdrowy tryb życia¹¹, który wymaga dostępu do czystego środowiska. To powoduje jeszcze większe zainteresowanie turystów terenami o wysokich walorach środowiskowych. Tym samym może pojawić się pewien konflikt pomiędzy działaniami ochronnymi na obszarach chronionych a ich dostępnością turystyczną. W skrajnym przypadku swobodny dostęp do terenów przyrodniczo cennych może nie tylko doprowadzić do ich degradacji, ale wywołać niemożności korzystania z tych terenów z uwagi na zbyt dużą liczbę chętnych. Zarówno polskie, jak i zagraniczne badania¹² wskazują, że jest to problem dość często występujący, który ma złożoną dynamikę. Szczególnie istotną kwestią staje się w takim przypadku lokalizacja nowych inwestycji¹³. Budowa nowych układów drogowych zwiększa dostępność komunikacyjną i atrakcyjność danych terenów, ale może naruszać walory obszarów przyrod-

⁸ K. Kulesza, K. Czocho, *Ekologiczne uwarunkowania rozwoju turystyki na obszarach przyrodniczo cennych*. Materiały z IV Konferencji „Błękitny San”, Nozdrzec, 20-21 kwietnia 2007.

⁹ R. Jaroszewska-Brudnicka, R. Brudnicki, *Obszary przyrodniczo cenne jako element przestrzeni publicznej miasta*, „Studia i Materiały CEPL” 2011 z. 3(28)/2011, s. 217; D. Puciato, *Turystyka i rekreacja na obszarach przyrodniczo cennych na przykładzie Parku Krajobrazowego Góry Opawskie*, „Studia i Materiały CEPL” 2009 z. 4(23), s. 227-228.

¹⁰ A. Cieszevska, *Zachowanie terenów cennych przyrodniczo w kształtowaniu struktury krajobrazu na poziomie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego*, „Problemy Ekologii Krajobrazu” 2008 nr 21, s. 249.

¹¹ U. Nowacka-Rejzner, *Planowanie przestrzenne a tereny cenne przyrodniczo w obszarach wybranych miast Małopolski*, „Architektura” 2011 nr 10, s. 75.

¹² W. Zbarszewski, D. Pieńkowski, W. Steingrubes (red.), *Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania turystyki transgranicznej na obszarach przyrodniczo cennych*, Greifswald – Szczecin 2014, s. 95-96; P.F.M. Lopes, S. Pacheco, M. Clauzet, R.A.M. Silvano, A. Begossi, *Fisheries, tourism and marine protected areas: Conflicting or synergistic interactions?*, „EcosystemServices” 2015 (in Press); F.J. Bonet-García, A.J. Pérez-Luque, R.A. Moreno-Llorca, R. Pérez-Pérez, C. Puerta-Piñero, R. Zamora, *Protected areas as elicitors of human well-being in a developed region: A new synthetic (socioeconomic) approach*, „Biological Conservation” 2015 nr 187, s. 221-229.

¹³ M. Kistowski, *Problemy lokalizowania inwestycji na terenach cennych przyrodniczo*, w: M. Gwiazdowicz (red.), *Ochrona przyrody*, „Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu” 2008 t. 10, s. 122-123.

niczo cenne. Podobny problem może wystąpić przy budowie sieci wodociągowo-kanalizacyjnych, czy też tworzeniu nowych obiektów rekreacyjnych i uzdrowskowych.

Identyfikacja obszarów przyrodniczo cennych Warmii i Mazur oraz Podlasia

Region warmińsko-mazurski i region podlaski są obszarami o szczególnych walorach przyrodniczych, co potwierdza fakt, że tworzą one podstawę obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski, jak i badania prowadzone na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa w ramach projektu HNV (Wysoka Wartość Przyrodnicza). Prawie całe obszary tych województw można uznać za obszary przyrodniczo cenne, aczkolwiek stopień nasycenia nimi poszczególnych powiatów jest zróżnicowany. Jak wskazują dane GUS (tabela 1) powiaty województwa podlaskiego charakteryzują się przeciętnym udziałem powierzchni obszarów prawnie chronionych oraz przeciętną lesistością, które nie odbiegają od średniej dla całej Polski. Istotnie mniejsza jest w tym województwie względna powierzchnia wód. Powiaty województwa warmińsko-mazurskiego cechują się znacznie wyższym od przeciętnej udziałem obszarów prawnie chronionych oraz wód, natomiast poziom lesistości utrzymuje się na średnim poziomie. Porównanie współczynników zmienności badanych cech w powiatach wskazuje na znacznie większe zróżnicowanie powierzchni obszarów przyrodniczo cennych występujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.

Tabela 1
Względna powierzchnia obszarów przyrodniczo cennych w województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim w 2014 roku

Wyszczególnienie	Udział powierzchni obszarów prawnie chronionych [%]	Lesistość [%]	Udział powierzchni wód [%]
Polska	32,5	29,4	2,07
Podlaskie	32,0	30,7	1,4
Średnia dla powiatów	27,4	26,3	1,4
Współczynnik zmienności [%]	126,3	201,6	95,9
Warmińsko-Mazurskie	46,7	31,0	5,7
Średnia dla powiatów	43,4	28,8	5,5
Współczynnik zmienności [%]	218,3	265,3	123,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS (stan na dzień 13.09.2015 r.).

Tabela 2

Klasyfikacja powiatów województw podlaskiego i warmińsko-mazurskiego według względnej wielkości obszarów przyrodniczo cennych

Wartość miary syntetycznej	Powiaty województwa podlaskiego	Powiaty województwa warmińsko-mazurskiego
Typ I (pow. 0,62 do 0,81)	augustowski, sejneński	piski, giżycki, mrągowski, węgorzewski
Typ II (pow. 0,42 do 0,62)	hajnowski, suwalski, białostocki	szczycieński, olsztyński, gołdapski, ostródzki, etcki, elbląski, nidzicki, iławski, braniewski, olecki
Typ III (pow. 0,20 do 0,42)	siemiatycki, moniecki, łomżyński, sokółski, grajewski, kolneński	miasto Olsztyn, miasto Elbląg, działdowski, nowomiejski, lidzbarski, bartoszycki, kętrzyński
Typ IV (pow. 0,12 do 0,20)	zambrowski, miasto Suwałki, bielski, miasto Białystok, wysokomazowiecki, miasto Łomża	–

Analiza taksonomiczna oparta na mierniku syntetycznym stworzonym na podstawie cech wymienionych w tabeli 1 pozwoliła na dokonanie klasyfikacji powiatów według względnej wielkości obszarów przyrodniczo cennych (tabela 2). Podziału na grupy typologiczne dokonano w oparciu o średnią i odchylenie standardowe miernika syntetycznego. Także te analizy potwierdzają, że powiaty województwa warmińsko-mazurskiego charakteryzują się większym udziałem obszarów przyrodniczo cennych.

Zmiany w poziomie rozwoju turystyki na obszarach przyrodniczo cennych Warmii i Mazur oraz Podlasia

Do oceny poziomu rozwoju turystyki wykorzystano wskaźniki zaproponowane przez D. Chudę-Hyską¹⁴, na bazie których stworzono miarę syntetyczną¹⁵:

- wskaźnik nasycenia bazą turystyczną (wskaźniki Charvata) – liczba turystycznych miejsc noclegowych przypadająca na 100 km² powierzchni całkowitej;

¹⁴ D. Chudy-Hyski, *Ocena wybranych uwarunkowań rozwoju funkcji turystycznej obszaru*, „Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich” 2006 nr 2/1, s. 130-131.

¹⁵ Odmienne podejście do budowy miary syntetycznej zaprezentował np. A. Szromek, *Pomiar funkcji turystycznej obszarów za pomocą wskaźników funkcji turystycznej na przykładzie obszarów państw europejskich*, w: J. Mika, K. Zeug-Żebro (red.), *Zastosowania metod matematycznych w ekonomii i zarządzaniu*, Katowice 2013, s. 91-103.

- wskaźnik intensywności ruchu turystycznego (wskaźnik Schneidera) – liczba turystów korzystających z noclegów, przypadająca na 1000 mieszkańców stałych;
- wskaźnik funkcji turystycznej (wskaźnik Deferta) – liczba korzystających z noclegów turystów, przypadająca na 1 km² powierzchni całkowitej;
- wskaźnik liczby udzielonych noclegów przypadających na 1 km²;
- wskaźnik zagospodarowania turystycznego miejscowości (wskaźnik Baretje-Deferta) – liczba turystycznych miejsc noclegowych, przypadająca na 1000 mieszkańców stałych.

Tabela 3

Wskaźniki poziomu rozwoju turystyki w województwach podlaskim i warmińsko-mazurskim w latach 2004-2014

Wskaźniki	Obszar	Lata			Dynamika [%]
		2004	2009	2014	2014/2004
Charvata [szt./100 km ²]	Polska	187,0	194,0	222,0	118,7
	podlaskie	62,3	56,6	63,6	102,1
	warmińsko-mazurskie	144,0	158,7	164,7	114,4
Schneidera [os./1000 mieszk.]	Polska	412,5	507,1	651,9	158,0
	podlaskie	312,8	368,0	503,1	160,8
	warmińsko-mazurskie	533,8	595,7	762,6	142,9
Deferta [os./km ²]	Polska	50,4	61,9	80,2	159,1
	podlaskie	18,6	21,7	29,7	159,7
	warmińsko-mazurskie	31,5	35,2	45,6	144,8
Liczba udzielonych noclegów przypadających na 1 km ² [szt./km ²]	Polska	149,2	176,0	212,9	142,7
	podlaskie	39,3	42,7	52,0	132,3
	warmińsko-mazurskie	85,5	98,1	114,2	133,6
Baretje-Deferta [szt./1000 os.]	Polska	15,3	15,9	18,0	117,6
	podlaskie	10,5	9,6	10,8	102,9
	warmińsko-mazurskie	24,4	26,9	27,6	113,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS (stan na dzień 13.09.2015 r.).

Zestawione w tabeli 3 dane statystyczne wskazują, że w latach 2009 i 2014 był obserwowany wzrost większości wskaźników charakteryzujących funkcję turystyczną w obydwu badanych województwach. Większy poziom rozwoju turystyki był obserwowany w województwie warmińsko-mazurskim, ale poziomy te nie zawsze przekraczały średni poziom odnotowany w całym kraju. W zakresie wskaźników Schneidera oraz Deferta większą dynamikę wzrostu obserwowano w woj. podlaskim. Dla pozostałych przypadków szybsze tempo wzrostu wystąpiło w województwie warmińsko-mazurskim.

Wyżej wymienione wskaźniki posłużyły do budowy mierników syntetycznych poziomu rozwoju turystyki w latach 2004, 2009 i 2014. Klasyfikacje powiatów ze względu na poziom rozwoju turystyki dla miary syntetycznej z 2014 roku przedstawiono w tabeli 4. Przeprowadzone analizy statystyczne pokazały bardzo dużą zmienność wyników w ujęciu powiatowym, jak i ich duże rozproszenie.

Tabela 4

Klasyfikacja powiatów województw podlaskiego i warmińsko-mazurskiego według względnego poziomu rozwoju turystyki w 2014 roku

Wartość miary syntetycznej	Powiaty województwa podlaskiego	Powiaty województwa warmińsko-mazurskiego
Typ I (duże ośrodki turystyczne)	miasto Białystok	miasto Olsztyn, mławowski
Typ II (pow. 0,29 do 0,44)	miasto Suwałki, miasto Łomża	miasto Elbląg, giżycki
Typ III (pow. 0,14 do 0,29)	augustowski, hajnowski, sejeński	ostródzki, piski, węgorzewski, olsztyński, iławski
Typ IV (pow. 0,00 do 0,14)	suwalski, białostocki, łomżyński, grajewski, moniecki, siemiatycki, sokólski, bielski, koleński, wysokomazowiecki, zambrowski	gołdapski, lidzbarski, szczytnieński, kętrzyński, olecki, ełcki, braniewski, działdowski, nidzicki, bartoszycki, nowomiejski, elbląski

Tabela 5

Przeciętne wskaźniki poziomu rozwoju turystyki na obszarach przyrodniczo cennych (OPC) w powiatach województw podlaskiego i warmińsko-mazurskiego w latach 2004-2014

Wskaźniki	Obszar	Lata			Dynamika [%]
		2004	2009	2014	2014/2004
Charvata [szt./100 km ²]	OPC	128,9	198,0	143,4	111,2
	pozostałe	598,1	208,1	652,3	109,1
Schneidera [os./1000 mieszk.]	OPC	650,5	734,3	873,6	134,3
	pozostałe	212,4	221,6	328,5	154,7
Deferta [os./km ²]	OPC	27,6	31,7	38,5	139,5
	pozostałe	202,2	233,8	335,1	165,7
Liczba udzielonych noclegów przypadających na 1 km ²	OPC	81,2	96,9	104,4	128,6
	pozostałe	359,4	403,1	536,6	149,3
Baretje-Deferta [szt./1000 os.]	OPC	31,5	34,5	33,8	107,3
	pozostałe	7,8	6,7	8,9	114,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS (stan na dzień 13.09.2015 r.).

Najwyższym poziomem rozwoju turystyki charakteryzowały się duże miasta – Olsztyn, Białystok oraz powiat mrągowski, a więc duże ośrodki turystyczne, o czym decydowała liczba miejsc noclegowych i przyjeżdżających turystów. Również w drugiej grupie dominowały miasta powiatowe. W większości przypadków obszary najbardziej przyrodniczo cenne nie były zatem wybierane jako główne centra pobytowe turystów. O sukcesie tych powiatów decydowały także inne atrakcje kulturowe i historyczne nie związane z walorami środowiskowymi. Analizując średnie tempo wzrostu miernika syntetycznego poziomu rozwoju turystyki między 2004 a 2014 r. można stwierdzić, że w powiatach województwa warmińsko-mazurskiego było ono wyższe (wynosiło 14,4%) niż w powiatach województwa podlaskiego (11,3%).

Weryfikację postawionej we wstępie artykułu hipotezy badawczej dokonano zarówno na podstawie danych statystycznych (tabela 5), jak i stworzonej miary syntetycznej. Za obszary przyrodniczo cenne uznano powiaty zaliczone w tabeli 2 do typu I lub II, natomiast powiaty zaklasyfikowane do typu III i IV przyporządkowano do kategorii pozostałe. Obszary przyrodniczo cenne charakteryzowały się niskim poziomem nasycenia bazą turystyczną (wskaźnik Charvata), stąd także niskie były wskaźniki liczby udzielonych noclegów. Jednakże zaobserwowano także niski wskaźnik funkcji turystycznej (Deferta). Obszary przyrodniczo cenne Warmii, Mazur i Podlasia pozytywnie wyróżniały się w zakresie intensywności ruchu turystycznego (wskaźnik Schneidera) i zagospodarowania turystycznego miejscowości (wskaźnik Baretje-Deferta). Wszystkie zmienne diagnostyczne w okresie badanych dziesięciu lat zwiększyły swoją wartość, ale najwyższa dynamika była obserwowana w powiatach zaliczonych do grupy o niższym poziomie cenności przyrodniczej. Na obszarach przyrodniczo cennych nieco szybciej wzrastał poziom nasycenia bazą turystyczną, ale dynamika ta była wolniejsza niż przeciętny poziom dla Polski. W badanym okresie przeciętna miara syntetyczna poziomu rozwoju turystyki na obszarach przyrodniczo cennych wzrosła o około 1,1%, podczas gdy w pozostałych powiatach nastąpił wzrost o 26,3%.

Podsumowanie

Obszary przyrodniczo cenne są ważnym elementem otoczenia gospodarczego, który może być wykorzystywany do prowadzenia działalności turystycznej. W latach 2004-2014 rozwój funkcji turystycznej następował na terenie obydwu badanych województw. Województwo warmińsko-mazurskie charakteryzowało się wyższym poziomem rozwoju turystyki i na jego obszarze znajdowało się więcej obszarów przyrodniczo cennych niż w powiatach województwa podlaskiego.

Przeprowadzone badania nie potwierdzają postawionej na początku hipotezy badawczej. Wskazują one, że szybszy rozwój turystyki następował na obszarach o mniejszej cenności przyrodniczej. Było to spowodowane istnieniem innych walorów turystycznych, m.in. kulturowych i historycznych, które przyczyniły się do budowy przewagi konkurencyjnej tych powiatów. Można zatem uznać,

że środki finansowe przekazane na rozwój turystyki w większym stopniu przyczyniły się do poprawy funkcji turystycznej dużych ośrodków turystycznych oraz do wsparcia rozwoju turystyki na obszarach turystycznie zapóźnionych. Dodatkowe finansowanie nie było zatem ukierunkowane na wsparcie obszarów przyrodniczo cennych, co należy uznać za zjawisko niekorzystne.

Literatura

- Bonet-García F.J., Pérez-Luque A.J., Moreno-Llorca R.A., Pérez-Pérez R., Puerta-Piñero C., Zamora R., *Protected areas as elicitors of human well-being in a developed region: A new synthetic (socioeconomic) approach*, „Biological Conservation” 2015 nr 187
- Borkowska-Niszczota M., *Ocena potencjału turystycznego obszarów przyrodniczo cennych województwa podlaskiego*, „Economics and Management” 2014 nr 1
- Chudy-Hyski D., *Ocena wybranych uwarunkowań rozwoju funkcji turystycznej obszaru*, „Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich” 2006 nr 2/1
- Cieszewska A., *Zachowanie terenów cennych przyrodniczo w kształtowaniu struktury krajobrazu na poziomie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego*, „Problemy Ekologii Krajobrazu” 2008 nr 21
- Dobrzańska B., *Planowanie strategiczne zrównoważonego rozwoju na obszarach przyrodniczo cennych*, Białystok 2007
- Jaroszewska-Brudnicka R., Brudnicki R., *Obszary przyrodniczo cenne jako element przestrzeni publicznej miasta*, „Studia i Materiały CEPL” 2011 z. 3(28)/2011
- Kistowski M., *Problemy lokalizowania inwestycji na terenach cennych przyrodniczo*, w: M. Gwiazdowicz (red.), *Ochrona przyrody*, „Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu” 2008 t. 10
- Kulesza K., Czoch K., *Ekologiczne uwarunkowania rozwoju turystyki na obszarach przyrodniczo cennych*. Materiały z IV Konferencji „Błękitny San”, Nozdrzec, 20-21 kwietnia 2007
- Lopes P.F.M., Pacheco S., Clauzet M., Silvano R.A.M., Begossi A., *Fisheries, tourism and marine protected areas: Conflicting or synergistic interactions?* „EcosystemServices” 2015 (in Press)
- Machnik A., *Wybrane modele ekoturystyki na obszarach przyrodniczo cennych w Polsce*, „Geoturystyka” 2010 nr 2(21)
- Nowacka-Rejzner U., *Planowanie przestrzenne a tereny cenne przyrodniczo w obszarach wybranych miast Małopolski*, „Architektura” 2011 nr 10
- Puciato D., *Turystyka i rekreacja na obszarach przyrodniczo cennych na przykładzie Parku Krajobrazowego Góry Opawskie*, „Studia i Materiały CEPL” 2009 z. 4(23)
- Skorwider J., *Turystyka na obszarach przyrodniczo cennych jak przedmiot zainteresowania samorządów Warmii i Mazur*, w: M. Jalinik (red.), *Turystyka na obszarach przyrodniczo cennych*, Białystok 2010
- Szromek A., *Pomiar funkcji turystycznej obszarów za pomocą wskaźników funkcji turystycznej na przykładzie obszarów państw europejskich*, w: J. Miła, K. Zeug-Żebro (red.), *Zastosowania metod matematycznych w ekonomii i zarządzaniu*, Katowice 2013
- Wielewska I., *Aktywizacja społeczno-gospodarcza obszarów przyrodniczo cennych dla potrzeb ich zrównoważonego rozwoju*, „Studia i Materiały Polskiego Stowarzyszenia Zarządzania Wiedzą” 2011 nr 44
- Zbaraszewski W., Pieńkowski D., Steingrubes W. (red.), *Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania turystyki transgranicznej na obszarach przyrodniczo cennych*, Greifswald – Szczecin 2014
- Zeliaś A., Malina A., *O budowie taksonomicznej miary jakości życia. Syntetyczna miara rozwoju jest narzędziem statystycznej analizy porównawczej*, „Taksonomia” 1997 z. 4
- Zielińska A., *Konkurencyjność obszarów przyrodniczo cennych*, w: T. Bernat (red.), *Przedsiębiorstwo i państwo – wybrane problemy konkurencyjności*, Szczecin 2007